

Nr 48

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående studiehjälp till elever vid realskolor, m. m.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft åtta inom riksdagen väckta motioner, nämligen

- 1) de likalydande motionerna nr 26 i första kammaren av herr *Gustavsson, Bengt, m. fl.* samt nr 32 i andra kammaren av herr *Lundkvist m. fl.*,
- 2) de likalydande motionerna nr 100 i första kammaren av herr *Strandberg* och nr 128 i andra kammaren av fröken *Ljungberg*,
- 3) de likalydande motionerna nr 172 i första kammaren av herr *Sundin m. fl.* och nr 191 andra kammaren av herr *Elmstedt* samt
- 4) de likalydande motionerna nr 326 i första kammaren av herr *Åkerlund* samt nr 393 i andra kammaren av herrar *Wennerfors* och *Hedin*.

Motionerna I: 100 och II: 128 samt I: 326 och II: 393 har i sin helhet hänvisats till lagutskott, medan motionerna I: 26 och II: 32, såvitt avser ersättning för resor, samt I: 172 och II: 191, såvitt angår yrkandet under a) i fråga om resor, hänvisats till lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Motionsyrkandena

I *motionerna I: 26* och *II: 32* har yrkats, "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om sådana åtgärder att elever i real- och flickskola kan erhålla med grundskoleelever jämställda studiesociala förmåner".

I *motionerna I: 100* och *II: 128* har yrkats "att riksdagen måtte besluta att punkten 3 övergångsbestämmelser till studiehjälpsreglementet måtte utgå".

I *motionerna I: 172* och *II: 191* har, såvitt nu är i fråga, yrkats "att riksdagen måtte besluta att elever vid realskolor och flickskolor med verkan från den 1 juli 1964 skall åtnjuta samma förmåner som elever på grundskolans högstadium, när det gäller — — — ersättning för resor".

I *motionerna I: 326* och *II: 393* har yrkats "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att under en övergångsperiod, till dess realskolan upphör, dess elever kan erhålla inkomstprövat och behovsprövat tillägg till studiehjälp".

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelser därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna I: 172, I: 326, II: 32 och II: 128.

Gällande bestämmelser

Elev i grundskolan erhåller enligt *förordningen om förlängt barnbidrag* från och med kvartalet efter det eleven fyllt sexton år studiehjälp i form av förlängt barnbidrag med sextio kronor i månaden under läsårets nio månader. I proposition nr 109 till årets riksdag föreslås att beloppet skall höjas till 75 kronor i månaden. Enligt övergångsbestämmelserna till förordningen erhåller bl. a. elever i flickskolor, med undantag för de två sista årskurserna, och realskoleelever studiehjälp i form av förlängt barnbidrag. Dessa elevkategorier har dessutom i enlighet med studiehjälpsreglementet rätt till inackorderingstillägg med 100 kronor i månaden eller resetillägg under förutsättning att grundskola icke är anordnad i vederbörandes hemkommun. Detta gäller också då grundskolan endast delvis genomförts på elevens hemort. Om t. ex. grundskolan ännu icke omfattar årskurserna 8—9, kan elev för studier i årskurs 3—4 i realskolan beviljas ovanstående tillägg.

Elever i flickskolans två högsta årskurser erhåller studiehjälp i enlighet med studiehjälpsreglementet. De har alltså samma förmåner som gymnasieelever.

Studiehjälpsreglementet är i princip tillämpligt beträffande yrkesskolor. Elever i sådana skolor har alltså rätt till studiebidrag och de övriga bidrag som regleras av reglementet. Studiehjälp utgår enligt reglementet från och med kvartalet efter det den studerande fyllt sexton år. Studerande som ej nått denna ålder men som i övrigt uppfyller förutsättningarna för studiehjälp enligt reglementet kan dock erhålla tilläggsförmånerna inackorderingstillägg, resetillägg, inkomst- och behovsprövat tillägg. Inkomst- och behovsprövade tillägg utgår dock inte till elev som fullgör *skolplikt* i yrkesskola. Enligt skollagen upphör skolplikten, om den ej fullgjorts dessförinnan, med utgången av vårterminen det kalenderår eleven fyller 16 år. I tredje punkten övergångsbestämmelserna till studiehjälpsreglementet finns ett särskilt stadgande för yrkesskoleelever som ej nått sextonårsgränsen och i vilkas hemkommun grundskola ej är anordnad. Sådana elever har regelmässigt fullgjort skolplikt före 16 års ålder genom att genomgå folkskola. De är ej berättigade till inkomst- och behovsprövade tillägg utan — i likhet med grundskoleelever som bytt ut läsår i grundskolan mot yrkesskola — har de enbart rätt till inackorderings- eller resetillägg.

Tidigare bestämmelser m. m.

Före det nuvarande studiehjälpsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1964 gällde 1958 års allmänna studiehjälpsreglemente. Enligt 1958 års reglemente kunde elever i bl. a. realskolor, gymnasier och därmed jämförliga läroanstalter komma i åtnjutande av allmänt och särskilt studiebidrag samt stipendium.

Det allmänna studiebidraget var ett generellt bidrag om 50 kronor i månaden under läsårets nio månader. Bidraget utgick utan särskild prövning av elevens

behov av ekonomiskt stöd eller av hans lämplighet för den valda utbildningen. För bidraget gällde emellertid vissa åldersgränser. Det utgavs sålunda endast från och med kvartalet efter det varunder eleven fyllde 16 år till och med det kvartal varunder han fyllde 18 år.

Särskilt studiebidrag var en sammanfattande benämning på flera former av studiehjälp, vilka hade det gemensamt att de stod öppna för elever som inte kunde få sin utbildning i hemorten eller dess närhet. Inte heller detta bidrag var behovsprövat eller förknippat med villkor i fråga om studielämplighet.

Reglementet skilde på inackorderade elever och elever som företog dagliga resor mellan hemorten och skolan. Inackorderad elev fick särskilt studiebidrag i form av ersättning för kost och logi. Ersättningens storlek berodde bl. a. på elevens ålder. Intill utgången av det kvartal under vilket eleven fyller 18 år betraktades han enligt reglementet såsom yngre elev och därefter såsom äldre elev. Yngre elev fick bidrag till sin inackordering med högst 60 kronor i månaden och äldre elev med högst 75 kronor i månaden.

Elev, som företog dagliga resor mellan hemorten och skolan, kunde få särskilt studiebidrag i form av ersättning för resekostnader samt kostnader för frukostmål och för en extra måltid efter skoldagens slut.

Ersättning för resekostnader utgick under förutsättning dels att eleven bodde i annan kommun än där skolan var belägen, dels att avståndet mellan hemmet och skolan var minst 4 kilometer, dels slutligen, att reseutgiften, beräknad efter billigaste färdsätt, uppgick till minst 12 kronor i månaden. Ersättningen uppgick till det belopp i fulla kronor, varmed utgiften översteg 10 kronor i månaden, dock högst till 40 kronor i månaden för yngre elev och 50 kronor i månaden för äldre elev.

Ersättningen för kostnader för frukostmål (som utgick om fri skolfrukost ej var anordnad i skolan) utgick med högst 14 kronor i månaden för yngre elev och högst 15 kronor i månaden för äldre elev. Motsvarande belopp var 6 resp. 7 kronor i fråga om ersättning för extra måltid efter skoldagens slut.

Stipendium var till skillnad från allmänt och särskilt studiebidrag en behovsprövad förmån. Stipendium kunde beviljas elev som visat god lämplighet för vald utbildning och vars uppförande eller ordning ej gav anledning till allvarlig anmärkning. Maximibeloppet för stipendium var 75 kronor i månaden för yngre elev och 100 kronor i månaden för äldre elev. Dessutom kunde för inackorderad elev tillkomma stipendium i form av bidrag till högst sex resor per läsår mellan hemorten och skolan.

Elever i yrkesskolor kunde i princip komma i åtnjutande av samma förmåner som gymnasiernas elever. För deltagande i yrkesskolekurs vilken omfattade mindre än två läsår gällde dock avvikande bestämmelser dels om det särskilda studiebidragets storlek vid inackordering, dels om stipendiet i form av resebidrag. Särskilt studiebidrag utgick, vid inackordering i elevhem, med 30 resp. 40 kronor i månaden beroende på elevens ålder och, vid annan inackor-

dering, med högst 50 resp. 65 kronor i månaden för yngre resp. äldre elev. Stipendium i form av resebidrag utgick till nu ifrågavarande elever för högst fyra resor per läsår mellan hemorten och skolan. För allmänt och särskilt studiebidrag gällde såsom villkor att studierna omfattade minst fyra månader.

Yrkesskoleeleverna hade förmånen att kunna få stipendier utan föregående prövning av studielämpligheten. Behovsprövning skulle däremot ske på vanligt sätt.

I 1957 års skolberednings betänkande (SOU 1961:30) uttalades att behovsprövad stipendiegivning i princip inte hörde hemma i en obligatorisk skola. Avvecklingen av utgående stipendier ansågs emellertid böra ske i samband med en omprövning av de familjepolitiska åtgärderna. I proposition nr 54 år 1962 och i särskilda utskottets av riksdagen godkända utlåtande samma år biträdades denna uppfattning.

I proposition nr 138 år 1964 framlades i enlighet med studiehjälpsutredningens betänkande (SOU 1963:48) förslag om avveckling av de behovsprövade stipendierna till elever i grundskola och därmed jämförbara skolformer. Förslaget biträdades av riksdagen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet har i interpellationssvar den 2 december 1964 angående studiestöd åt elever i realskolor förklarat att riksdagen så sent som i våras prövade frågan om avveckling av de behovsprövade stipendierna till nämnda elevkategori och att det enligt hans mening ej var anledning att ompröva frågan.

Utskottet

Elever i realskolor och flickskolor erhåller, sedan de uppnått sådan ålder att de ej längre har rätt till allmänt barnbidrag, i likhet med elever i grundskolan, förlängt barnbidrag. Bidraget, som utgår under nio månader om året, föreslås i proposition nr 109 till årets riksdag höjt från 60 till 75 kronor i månaden. Till skillnad från grundskolans elever har elever i real- och flickskolor — under förutsättning att grundskola ej anordnats i vederbörandes hemkommun — rätt till inackorderingstillägg eller resetillägg enligt studiehjälpsreglementet. Real- och flickskoleelever har däremot ej rätt till de övriga förmåner, däribland inkomstprövade och behovsprövade tillägg, som enligt reglementet tillkommer elever på gymnasienivå.

Motionerna I:26 och II:32 samt I:172 och II:191, såvitt nu är i fråga, syftar till att elever i real- och flickskolor skall få samma studiesociala förmåner som grundskolans elever när det gäller resor. Motionärerna påpekar att elever i real- och flickskolor i vissa fall kommer i sämre ställning än grundskolans elever i studiesocialt avseende. Elever i grundskolan erhåller sålunda förutom fria läroböcker och fri skolmateriel fria skolskjutsar. Enligt motionärerna bör de nämnda elevkategorierna vara jämställda.

Även i motionerna I:326 och II:393 framhålles olikheterna i fråga om ekonomiskt stöd till grundskoleelever, å ena, samt realskoleelever, å andra sidan. I motionerna påpekas vidare, att de behovsprövade stipendierna till realskoleelever försvann i samband med studiehjälpsreglementets införande. I motionerna yrkas därför, att till dess realskolan upphör dess elever skall kunna erhålla inkomst- och behovsprövade tillägg.

Samtliga nu upptagna motionsyrkanden berör problem av övergångsnatur inom studiehjälpen. Enligt utskottets mening bör man söka eftersträva att elever i real- och flickskolor såvitt möjligt erhåller samma ekonomiska förmåner som elever i grundskolan. Utskottet anser det därför befogat att frågan om bättre studiesociala förmåner till de grupper som beröres i motionerna övervägs närmare. Det är önskvärt att man utan att bryta sönder det nuvarande systemet söker finna en lösning på problemet och att förslag snarast framläggas. Vad utskottet anfört synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Yrkesskoleelevers studiesociala förmåner regleras av studiehjälpsreglementet. De har i princip samma förmåner som gymnasieeleverna. För rätt till studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet krävs att vederbörande fyllt sexton år. Elev, som ej uppnått denna ålder, har emellertid likväl rätt till inackorderings- eller resetillägg samt inkomst- och behovsprövade tillägg enligt reglementet. Inkomst- och behovsprövade tillägg utgår dock inte till studerande som fullgör skolplikt i yrkesskola. Detta stadgande tar sikte på elever som bytt ut det nionde obligatoriska året i grundskolan mot yrkesskola. Enligt tredje punkten övergångsbestämmelserna till reglementet är yrkesskoleelever, som ej uppnått 16 år och fullgjort skolplikt i kommun, där grundskola ej anordnats, dock ej berättigade till de inkomst- och behovsprövade tilläggen. Sådana elever har i likhet med grundskoleelever som utbytt läsår i grundskolan mot yrkesskola enbart rätt till inackorderings- eller resetillägg. Genom stadgandet förhindras att yrkesskoleelev, som genomgått kortare obligatorisk skola än nio år, får bättre studiesociala förmåner än grundskoleelev som bytt ut det obligatoriska nionde året mot yrkesskola.

I motionerna I:100 och II:128 yrkas att tredje punkten i övergångsbestämmelserna till studiehjälpsreglementet skall avskaffas.

Även den i dessa motioner behandlade frågan är av övergångsnatur. Då olikheter i vissa fall synes kunna uppkomma mellan elever i kommuner, där grundskola är anordnad, och elever i yrkesskola i andra kommuner kan det finnas skäl att överväga ökat stöd till sistnämnda grupp elever. Jämväl vad utskottet anfört beträffande dessa motioner synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

- A. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen
1) motionerna I: 26 och II: 32, såvitt nu är i fråga,

- 2) motionerna I: 100 och II: 128,
 - 3) motionerna I: 172 och II: 191, såvitt nu är i fråga,
 - 4) motionerna I: 326 och II: 393,
- måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört, samt

B. att motionerna, såvitt nu är i fråga, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 april 1965

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herr Axel Svensson, fru Carlqvist, fru Hamrin-Thorell, herrar Lars Larsson, Edström, Hübinette, Wanhainen och fru Olsson;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Rimmerfors, Gustavsson i Alvesta, Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herr Johansson i Södertälje, fru Svensson och herr Lothigius.